

Anja Opačić

Iz mraka

S prozora koji gleda na ulicu dva sitna oka pratila su Matine kretnje dok je hodao prema kući. Njegova glava bila je pognuta, a ramena obješena – izgledao je kao da je težina svog svijeta natovarena na njegova leđa. U jednoj je ruci nosio ofucanu sportsku torbu, a druga mu je bila u prednjem džepu teksas hlača. Zaustavio se tik pred vratima kapije, uzdahnuo i primio kvaku. Tužan cvilež zahrđalih šarki prolomio se dvorištem dok je otvarao vrata. U trenutku kad je Mate ušao u dvorište, očiju na prozoru više nije bilo.

Prošlo je dugo vremena otkako je Mate zadnji put koračao ovim dvorištem. Sjećanja su mu mutna i daleka. Ni sam nije siguran je li neka umislio ili su sva istinita. Ovih dana nije siguran u mnogo toga. Hladnoća prosinačkog jutra uvlačila mu se u jaknu i omotavala oko njegovih prstiju, no nije se na to obazirao. Bilo mu je hladno već godinama. U hodu ispljune sadržaj nosa na betonski pod te priđe ulazu u kuću. Teška drvena vrata i dalje su bila tamo gdje ih je ostavio kada je prije trideset godina otišao. Nije ni slutio da će ponovno stajati pred njima. Triput zaredom pokuca, a onda nervozno počеше nos. Tišina. Nakon pola minute čekanja, začuje se struganje papuča iznutra. Dolazi. Ključ se polagano okreće u bravi, a onda su se vrata otvore. Evo ga. Skriven ispod gustih sijedih obrva, par sivo-plavih očiju susretne se s Matinim licem. Lagano je prelazio preko Matine špicaste brade, ispijenih obraza i sivkaste kože sve dok se nije zaustavio na njegovim očima. Ista sivo-plava nijansa. Promatrajuće oči se suze, no ne odvajaju se od njegovih. Mate je osjećao kako ga taj pogled probada, poput ledenih oštrica koje se zabijaju u njegove očne jabučice. Ne mogavši više to podnijeti, skrene pogled. Ništa se nije promijenilo.

„Zdravo, Franjo“ tiho izusti.

Starac pogleda u Matinu torbu, cmokne jezikom te ponovno vrati pogled na Matu. Licem mu se razlije osmijeh, no njegove se oči nisu smiješile.

„Moj sin! Bijaše mrtav i oživje, izgubljen i nađe se!“

Čim je ušao, Matu je zapuhnuo ustajali miris. Nabrao je nos. Njegov otac zalupio je vratima za njim te se dogegao do ulaza u hodnik.

„Nego, sine, prije nego što se raskomotiš, jesi li donio novac?“ Franjo je pogled skrenuo na Matine džepove. Mate baci torbu na tepih, a oblak prašine izleti iz njega.

„Jesam“, procijedi i posegne za unutrašnjim džepom jakne i izvadi smežuranu žutu kuvertu. U njoj je bila njegova braniteljska mirovina, sada njegova stanarina. Franjo se nasmiješi te mu uzme kuvertu iz ruke i otvori je. Pažljivo prebroji novac, cokćući, a onda spremi novac u džep svog pulovera i pogleda u Matu.

„Pomogao bi ti sa stvarima, ali“, glas mu se posprdno zagrcne na 'stvarima', „moram prileći. Kuk me ubija,“ napravi bolnu grimasu te si krene rukom krene masirati bedro. „Nemoj biti glasan,“ dobaci iz hodnika dok se šepajući dovlačio do svoje sobe. Zvuk struganja papuča odjekivao je kućom. Š-š, š-š, š-š...Zvučalo je poput tisuća pari papuča koje su strugale po Matinom mozgu. Šum je odjekivao još dugo nakon što su se vrata očeve sobe zatvorila.

U svim su prostorijama zidovi bili bijeli, no s godinama loženja poprimili su sivu nijansu, poput kože izložene dimu duhana. U predsoblju, gdje je Mate stajao, bilo je zakucano par uokvirenih fotografija starih desetljećima. Mate im priđe iako ih je tisuće puta vidio. Na jednoj fotografiji bili su Matini otac i majka na dan vjenčanja, a na drugoj Mate i njegove dvije sestre kao djeca. Paučina je poput stare zavjese visjela s okvira. Mate razmakne paučinu s prve fotografije. Njegov otac, s brkovima i ozbiljnim izrazim lica stoji pored svoje žene krupnih očiju i duge kose smotane u punđi. Izgledala je krhko i preplašeno. Bilo joj je osamnaest kad se udala. Pri dnu fotografije pisalo je: *Franjo i Ana*

Katavić, 8. listopada 1965. Mate se sjeti majčinih ruku kako bi se obavile oko njega noću i čuvale ga od noćnih mora. Bile su tanke, ali čvrste. Svaka uspomena na njegovu majku istopila se u jednu sliku njezinog naručja, njezinih ruku, njezinih prstiju... Mati je bilo pet godina kada je umrla. U tjednima nakon smrti po selu se govorkalo o njoj: „Šteta, šteta...Bila je tako mlada. Šteta, šteta... Bila je tako krhka. Šteta, šteta... Bila je tako boležljiva. Š-š, š-š, š-š...

Mate vrati pogled prema ocu te mu se učini kao da je zlobni smiješak izronio iznad njegovih gustih brkova. Zatvori oči te protrese glavom. Kada je ponovno pogledao fotografiju, smiješak je nestao. „Mamurna budalo...“ procijedi. Masirajući si sljepoočnice, prebaci pogled na drugu fotografiju. Tu je imao dvije godine i stajao je u dvorištu pored svoje dvije starije sestre – Katarina je imala pet godina, a Janja sedam. On je bio u pelenama, a one u ljetnim haljinama. Odmakne se od fotografija. Ne sjeća se kada se zadnji put čuo sa svojim sestrama. Zadnje što je čuo o njima je da žive u inozemstvu. Možda da od nekog nabavi njihov broj mobitela...? Uzaludno. Još su u devedesetima izgubili svaki kontakt, a do tada jedva da su kakav i imali. Protrlja rukom svoje čelo. Je li on kriv za to što su mu rođene sestre stranci? Je li on kriv što se kao muškarac u pedesetima vraća u svoju rodnu kuću živjeti sa svojim ocem? Je. I nije. U životu je sve tako. Ni crno ni bijelo već sivo. Poput zidova ove kuće.

*

Noć se brzo spustila i odnijela i ono malo bijelog svjetla što se probijalo kroz oblake. Neumorna kiša rominjala je satima ritmično udarajući po prozoru. Munje su poput žilica s vremena na vrijeme prošarale nebo. U daljini su se čuli utišani zvukovi grmljavine. Mate nije spavao. Bilo je nešto čudno i nastrano u tome što se kao odrastao muškarac vratio u svoj dječjački krevet. Sobu koju je dijelio sa svoje dvije sestre vrijeme je nagrizlo. Veliki, teški ormar stajao je na jednom zidu. U njemu je Mate odložio svoju robu tog jutra. Par gaća, čarapa, jedne hlače i dvije majice. Ormar je smrdio na ustajalost i vlažno drvo. Pokušao je otvoriti drugo krilo ormara, no bilo je zapinjalo pa je odustao. Oronulo drvo za oronulog sina. Na zidu iznad kreveta prostirala se velika tapiserija. Kao dječak, Mate bi znao satima buljiti u nju. Prikazivala je jelena u plamenu. Plameni jezičci kao da su supostojali s jelenom; lizali su njegove rogove, krzno i kopita, ali mu nisu štetili. Mati nikada nije bilo jasno kako je moguće da jelen gori, a ne izgara, a toliko su ga puta opomenuli da se ne igra s vatrom. Vatre ni jelen. Pitao je svoju majku jednom kako je to moguće, a ona mu je odgovorila kako je to sveta vatra koja čuva pravednika od zla. On je na to zadivljeno pogledao u jelena te se otad krenuo moliti prije spavanja da ga dragi Bog čuva kao što čuva i tog jelena te da i njemu da „moć vatre“ da ga štiti od neprijatelja. Frkne na tu pomisao. Sve što ga je od zla branilo bili su tišina, puška i boca. Tišina od zla što mu je noćima prijetilo dok je odrastao, puška od neprijatelja koji je njegovu zemlju napadao i boca od otrova koji se proširivao po njegovom umu. Nije bilo vatre, no Mate je znao da on nije bio pravednik. Fascinacija koju je imao za tu sliku davno je nestala. Plamen u njemu, ako ga je ikad i bilo, odavno se ugasio. Tapiserija je sada bila ništa više od obične šarene krpe pune prašine. Mate se okrenuo na leđa i buljio u strop. Kiša je i dalje blago kuckala po prozoru njegove sobe, ali svježina koju je donosila nije dopirala do njega. Umoran, zaklopio je oči i predao se snu, mraku i zvuku kiše s prozora. Sanjao je vatre ni jelena. U njegovom je snu vatra topila njegovo meso sve dok od njega nije ostalo ništa do pepela.

Jutro je bilo tiho i hladno. Magla se priljubila uza zidove kuće poput kakvih neprobojnih zidova. Franjo je već satima bio budan. Sjedio je u svome naslonjaču pored peći u dnevnom boravku i čitao Bibliju. Posebice je bio fasciniran s vatrenim ognjem u kojem će se za svu vječnost mučiti grešnici i nevjernici. Da je barem Bog meni dao vatrenu desnicu kojom ću odvojiti kukolj od ispravnog ploda, zazivao je u svojim mislima Franjo svakoga jutra i svake večeri kada bi u tišini svoje kuće čitao Sveto pismo. Tako je, posebice ovog jutra, sjedio nad izlizanim koricama i upijao dobro poznate riječi. Godine su prošle otkako je još netko živio s njim; godine su prošle otkako je netko drugi zakoračio u njegovu kuću. Kada je čuo Matin glas preko slušalice, zlobno se nasmiješio. Mate je bijednik i slabić. U ratu nije imao hrabrosti puškom obraniti zemlju, već su *oni* ranili njega. Prije nego što je otišao u rat, napravio je dijete curi iz sela pa su se vjenčali na brzaka, a kada se vratio, krenuo je piti po birtijama i mjesecima kasnije uspio popiti svoj brak i svoj novac. Završio je kao pijanac, propalica i beskućnik. I evo ga, vraća se svome ćaći od kojeg je otišao. A bogzna da Franjo ništa nije više mrzio od ljudi koji posrnu na svome putu. Franjo se htio naslađivati s njegovom nesrećom, a onda mu poklopiti. Međutim, toga dana kada se javio na telefon, Mate mu je rekao dvije riječi koje su ga spriječile da spusti slušalicu: „Imam novac.“

Franjo primakne slušalicu ka svome uhu i zakašlje se, glumeći zbunjenost: „Ooo, sine, nisam te prepoznao. Šta si rekao, živio bi sa svojim ćaćom?“

Na nekoliko trenutaka čuo se promet u pozadini, a onda je Mate procijedio: „Da.“

„Pa fino, sine, fino. Dođi kući. Ako nisi zaboravio gdje je.“

„Nisam“, odgovori Mate.

„Čekat ću te“, uzvratila Franjo, no veza je već bila prekinuta.

Iako je Matina braniteljska mirovina bila poput blagog melema na Franjinim ranama koje su se stvorile kada bi njegov samački život bio narušen, Franjo je ovoga jutra sjedio posebno pakostan. Još mu se jučer sviđala ideja o Matinoj mirovini u njegovim rukama, no sad mu ni to više nije bilo dovoljno. Osjećao je stare porive kako naviru. Ako će već njegov sin poput parazita izjedati njegov mir, Franjo bi mu to mogao dobro naplatiti. U naletu pravedničke huje, klekne na koljena i pomoli se Bogu da mu da snage da nauči pameti svog izgubljenog sina koji se ne pokaje za svoje grijehе kojih je počinio mnogo. Kada je otvorio oči i duboko udahnuo, osjećao se ispunjenije. Prišao je regalu gdje je držao svoje knjige i foto-albume. U hrpi jedno-bojnih knjiga virio je blijedo-ružičasti album koji godinama nije bio otvoren. Izvadio ga je, prebrisao ljepljive korice, a onda se zavalio nazad u svoj kauč i stavio album kraj sebe. Čekao je Matu da se probudi.

Nekoliko sati kasnije, Mate otvori oči. Isprva nije znao gdje je, a onda je pogledao oko sebe i sve mu se vratilo. Vratio se *kući*. Zbacio je sa sebe pokrivač jer se kupao u znoju. Imao je osjećaj da je mogao namirisati meso izgorjelog jelena. Imao je osjećaj kao da je on gorio cijelu noć. Skinuo je mokru majicu sa sebe i dovukao se do ormara po suhu. Glava ga je užasno boljela. Kad bi barem mogao popiti samo gutljaj alkohola. Samo malo. Samo da ga glava prestane boljeti i ne više. Neki ljudi gutaju

tablete što je sto puta gore od čašice-dvije domaće rakije. Tri-četiri. Pet-šest. Samo da danas malo popije i od sutra više neće. Samo danas jer je ipak bilo stresno vratiti se tamo odakle si pobjegao. Samo danas jer danas je danas, a sutra je sutra. Budućnost je daleka i nepredvidiva. Navukao je suhu majicu i uzdahnuo, a onda izašao iz sobe u potrazi za alkoholom.

Kada je čuo teške korake svog sina iz hodnika kako dolazi, Franjo izvuče iz košare s novinama izbljednjeni ružičasti foto-album i okrene na prvu stranicu albuma te nabije svoje naočale za čitanje na nos.

„Jutro“, Mate promrmlja. Izgledao je gore nego dan prije kada je došao. Podočnjaci su mu uokvirili njegove već upale oči. Plava se boja očiju povukla i samo je siva plutala na krvlju prošaranim jabučicama. Vukao je svoja stopala po prašnjavom parketu i raznosio grumene prašine na sve strane. Bacio je kratak pogled prema svome ocu, ali ni najmanje ga nije zanimalo što to drži u svome krilu i kakvog je sadržaja. Franjo je očima pratio svog sina kako prolazi pored njega nezainteresirano i ulazi u kuhinju, a onda vrati pogled na album i nakašlje se: „Dobro jutro, Mate. Znaš, jutro postoje za ljude koji žele nešto od sebe napraviti u životu. Kako to da si ti budan?“

Pakosni mu se osmijeh rasteigne po usnama. Mate u svom pretraživanju polica nije ni pretjerano dao pažnje Franjinim podbadanjima. Franjo to primijeti te se digne iz svog naslonjača i uđe s albumom u rukama u kuhinju. Odloži ga na ljepljivi drveni stol i rukom pokaže Mati da se pomakne: „De! Znam šta tražiš, gmizavče. Šta ti misliš da ja rakiju držim među tanjurima?“

Teatralno odšepa do špajze, svakim drugim korakom jaučući „uf“ i krene glasno preturati po policama. Franjo nije pio. No držao je bocu rakije kao dezinficijens ili prirodni analgetik. Nije podnosio njezin okus i njezinu opojnu prirodu u svom želucu.

Mate za to vrijeme sjedne za stol, i dalje ne obraćajući pažnju na album što je zjapio otvoren. Nije pretjerano davao pažnje ničemu. Nije ga bilo briga to što se paučina rastezala po kutovima, prozorima i lusteru. Nije ga bilo briga što su se ljuštore mrtvih buba nalazile razbacane po prozorskoj dasci. Što je vidio dva-tri žohara kako na svojim brzim nožicama bježe ispod kuhinjskih elemenata. Tap-tap-tap. Nije ga bilo briga što je kuća smrdjela na ustajalost ni što se hladnoća izvana uvukla u svaki kvadratni centimetar. Jedino o čemu je razmišljao je kako će ubrzo njegova usta ispuniti ljutina tekućeg zlata koje će zažariti svaki dio njegovog tijela i ukloniti i hladnoću i umor i mrak koji je polagano puza po zakutcima njegovog uma. Tap-tap-tap. Franjo se vratio s bocom rakije u rukama i nalio Mati čašicu, a onda sjeo preko puta njega.

„Pij. Nek' ti je uzdravlje“, nasmiješi se i zadrži svoj pogled na njemu. Mate uzme čašicu, prisloni je ustima, zatvori oči i popije, zabacivši glavu unazad. Franjo nije skidao svoj pogled s njega, cijelo se vrijeme zadovoljno smiješeći. Pijandura jedna, pomisli. Mate posegne za bocom da si natoči još jednu, no Franjo svojim naboranim koštunjavim prstima odgurne bocu od njega, a pred njega stavi foto-album. Bio je otvoren na slici Matine kćeri kad joj je bila godina dana. Mate prvo pogleda zbunjeno u starca što mu i to malo sreće u životu stavi van dohvata ruke, a onda pogleda u sliku što mu se nalazila pred očima. Prestane disati na tren. Njegova Dorica. Dorica sa slatkim obrazima i čisto plavim očima. Dorica s malim ručicama koje bi se ovile oko njegovog vrata kad bi došao kući. Dorica koja je nosila svog plišanog zeku gdje god bi pošla, plakala kad bi morala ići spavati i vrištala od sreće kad bi je tata vodio u park. Njegova mala Dorica. Oči mu se zamute i vrhovi ušiju zacrvene, no ne ispusti niti jedne suze. Franjo je s velikim smiješkom promatrao svog sina dok su mu se sve boje spektra izmijenjale na njegovom licu. Dora je otad narasla i preselila se sa svojom mamom i očuhom u Njemačku. Dora više nije željela da je itko zove Dorica.

„Baš sam jutros nešto gledao po regalu kad – gle čuda – naiđem na foto-album što mi ga je tvoja Sanja poslala kad je Dorica imala, koliko tu već? Godinu dana? Uf, čuj mene, *tvoja*, zaboravio sam da ste se razišli,“ Franjo brzo baci pogled na Matin prazan izraz lica pa nastavi, „reko, baš lijepo što mi danas zapadne pod ruku jer nisam tako dugo vidio svoju unuku, a sam Bog zna da mi nedostaje.

Jadno dijete, još je odgaja čovjek koji joj nije ćaća“, zavrti glavom Franjo, a onda uzme bocu, natoči Mati kratku te je stavi pred njega, te teatralnim glasom nastavi: „Sine, znao sam ja otkad si ti bio mali. Nisi ti materijal za ćaću. Ako išta, barem sad to više ni ne moraš biti.“

Na svoju se izjavu ustane iz stolice, pogleda cijelo vrijeme priljubljena na svog sina dok mu se na licu nastanio trijumfalni osmijeh. Ovoga se puta bez šepanja i jaukanja odvuče do svoje sobe i zatvori vrata. Još dugo nakon što je zvuk Franjinih papuča zamro, Matina čašica ostala je netaknuta, album s fotografijama otvoren, a Mate tupo zagledan u jednu točku. Tišinu u kući narušavao je jedino zvuk nožica žohara kako trčkaraju u sjenama: tap-tap-tap.

Zime su Franji donosile nespokoj. Osjećao je u svojim kostima kako dolazi - već krajem listopada kada krenu puhati hladni vjetrovi, magla jutrima carevati, a drveća bivati ogoljenima, sa svojim tamnim, praznim i tankim granama koje posežu u nebo kao uboge ruke kakvog prosjaka. Kao i da priroda prosi za milost. No mrzle kiše šibaju sve što se ne skloni pred njima pa onda snijeg zatrpa sve što se nije zavuklo u kutak u koji on ne može prodrijeti. Kako se ništa nije moglo skloniti pred prirodom tako se ni Franjo nije mogao skloniti pred njim. Osjećao je u svojim kostima kako dolazi zajedno s kišom, snijegom i zimom. Osjećao je mrak. I svaku zimu mrak ga je pojeo.

Rad u polju bio je poput svjetla koje ga je držalo pod kontrolom. Dok su njegove ruke zaokupljene poslom i dok svoje tijelo može umoriti, Franjo je miran. Dok može provoditi vrijeme na svježem zraku i osjetiti zrake sunca kako štipaju njegov vrat i leđa, Franjo je miran. Znoj koji bi curio s njegovog čela bio mu je poput svete vode koja je napajala njegov duh, tijelo i zemlju. Njegove hrapave ruke bile su jedno s alatom te bi satima radile dobro poznate pokrete da, kada bi ga se gledalo iz daleka, ne bi se znalo gdje to one završavaju, a gdje alat počinje. Bila je to dobro uigrana koreografija. No svakim padom temperature njegovo je svjetlo bivalo sve slabijim i slabijim sve dok oštri vjetar ne bi ugasio mali žičak koji je preostao i donio mrak.

*

Franjo se rodio kao deseto i najmlađe dijete obitelji Katavić. Od malena bio je sitniji, tiši i osjetljiviji od svoje braće i svojih vršnjaka. Njegova najranija sjećanja su mutna od vrelih suza koje bi mu se nakupljale tijekom dana, a koje bi prolio tijekom mnogih noći. Otac bi ga svakog jutra prvog budio i vukao u polje da mu, ako već ne ide učenjem, batinama usadi vještinu obrađivanja zemlje. On je bio jedini sin koji je izdao staru obiteljsku lozu kršnih muškaraca. Bio je nizak, mršav i buljook. Njegove uši stršale su iz njegove tamnoplave kose. Nije mogao puno trčati jer bi izgubio zraka. Nije se znao tući pa bi uvijek on završio krvava nosa i pun modrica. Nije volio loviti žabe iz potoka jer mu se od dodira njihovog glatkog, mokrog i slinavog tijela dizao želudac. Nije bio ni najbistriji među djecom u školi. Nije brzo učio praktične poslove. Nije mu od ruke išao rad u polju, a bojao se približiti jednoj jedinoj kravi koju su imali u svojoj štali. Jedan ga je put otac gurnuo u štalu i zaključao vrata dok je Franjo iz petnih žila vrištao i lupao da ga se pusti. Svake bi se večeri Franjo uvlačio u postelju još više slomljen no dan prije. Njegova je majka bila već starija žena kada ga je donijela na svijet. Franji se ona činila hladnom i dalekom, potpuno nepoznatom. Sva sjećanja koja veže uz nju su stopljena u njezin pogled – sivkaste oči koje su ga gledale nezainteresirano, kao da je bio smetnja koja se nastanila u njezin život. Nikad ga nije branila od zlih riječi i udaraca, nikad ga nije pogladila po glavi niti poljubila. Pustila bi da drugi rade s njim što žele. Čak i kad bi dobila poriv, mada u rijetkim trenucima, da ga primi k sebi, kada bi ugledala njegov otužan izraz lica i sitna zgrbljena ramena, odbojnost bi se stvorila u njoj i ne bi ga mogla dodirnuti. Gadilo joj se što je tako osjetljiv i sitan. Što nije ni za školu ni za polje. Što je samo beskorisna usta koja mora nahraniti. Što je dijete koje nije

očekivala, za koje se nije molila, koje nije planirala. Neželjeno dijete. Njegova braća i sestre su ga gurkali, čvokali, pljuskali i rugali mu se: „Kolike su ti uši, Franjo, 'oćeš poletit' s njima?“, „Izgledaš kao slabašno pilence, Franjo“, „Vidi se kaki si, ko kakva curica“, „Cmolji, cmolji, manje ćeš pišat'“. Kamo god bi pošao, Franju nitko nije htio. Svi su ga samo htjeli promijeniti jer se nitko nije mogao pomiriti sa činjenicom da je tako nježan i delikatan, sitan i nekonvencionalan. Mislili su da će batinom i hladnoćom tu krhkost moći izbiti iz njega, napraviti od njega čovjeka. Oni su bili kipari, a Franjo njihov kamen. Njegov je otac puno pio. Pio je prije odlaska u polje, pod pauzama na polju i navečer kad bi se vratio kući. Nikad nije bio pijan, no nikad nije bio trijezan. Zadah mu je uvijek smrdio po rakiji. Rakija bi njegove udarce činila jačim. Kad god bi digao svoju ruku na njega, bilo da ga je Franjo naživcirao, napravio nešto krivo ili samo zato što se našao pored njega, rekao bi: „Batina je izašla iz raja“. Franjo je šutke primao udarce jer je znao da će ih biti još više ako krene plakati. Kad bi bilo gotovo i kad bi mu koža bridjela kao da je bio pržen na vatri, sve o čemu je Franjo mogao misliti bila je odluka da neće nikad u svom životu piti. Nikad. I prije spavanja svake noći Franjo bi uputio Bogu istu molitvu: „Dragi Bože, molim te, učini me jačim.“

Bile to molitve, očeve batine ili plodovi puberteta, kada je Franjo napunio osamnaest, na njegovim su se rukama ocrtavali mišići, njegova ramena bila su široka, a njegove uši bile su proporcionalne s ostatkom njegove glave. Iako je i dalje bio niži i sitniji od svojih vršnjaka, uspio je ovladati alatom za zemljoradnju. Od trenutka kada bi svojom nogom stupio u polje, njegov bi se mozak samo isključio i sve radnje koje je trebao obavljati bile su zapisane u njegovim mišićima. Nije morao puno misliti jer nije bilo ničega o čemu bi morao misliti. Kada bi se ponovno vratio kući, umoran od napornog dana, legao bi u krevet zadovoljan i u nekoliko trenutaka zaspao. Njegova su braća otišla svako na svoju stranu, a sestre se poudale. Nitko od njih nije želio ostati i raditi na zemlji i pomagati. U kući su ostali samo Franjo i njegovi roditelji. Njegovog je oca polagano napuštala snaga, a sa snagom i njegov vid te je jedva zabacivao motiku u polju, no to ga nije sprječavalo da i dalje pije. Više nije kažnjavao Franju, ali nikada nije bio u potpunosti zadovoljan njime. Rekao bi svojoj ženi da je to najbolje čemu su se mogli nadati. Franjo je odrastao u šutljivog momka, no iza njegovih mirnih sivo-plavih očiju kao da se krilo olujno nevrijeme. Više nije plakao, nije drhtao, nije otužno gledao. Bio je slika tamnog neba nekoliko trenutaka pred pljusak, no, u njegovom slučaju, nikako nije dolazilo do pljuska. U posljednjim mjesecima, njegov bi se otac toliko napio za stolom da bi idući dan prespavao do podneva. Franjo bi ga s gađenjem gledao dok se njegova glava zibala za stolom, a onda utonula u njegova prsa i takav bi, crvenih obraza i napuhana stomaka, sjedio dok ga njegova žena ne bi potjerala u krevet. U tim trenucima, Franjo bi mislio kako su iz njega batinom istjerali slabića koji je našao svoje novo utočište u njegovom ocu. I sada rakija iz njega izvlači slabića. Te natečene oči, debele mokre usne, ćelava glava, znojno čelo...Njegov otac mu je sve više ličio na odbojnu žabu iz potoka koju nije mogao dotaknuti, nije mogao gledati. Tih bi se večeri molio: „Bože, izvedi grešnika na pravi put.“

Bilo to uzrokovano Franjinom molitvom, prirodnim tokom života ili rakijom, jedne se večeri njegov otac srušio pijan u krevet i više se nikad nije probudio. Franjo nije ispustio ni suzu. Kako oporuka nije postojala, suglasno s ostalom braćom i majkom koja je bila suzdržana, Franjo je naslijedio sve za što se trebalo brinuti: tu staru, trošnu kućicu u kojoj je odrastao, malo zemlje i staru nepoznatu ženu koje je došla s njom. Ostala braća već su izgradila svoje živote i svoje kuće i svoja imanja te nisu imala prevelike koristi od brige za svoju staru mater, kuće koja je tražila renovaciju i zemlje koja je bila upola manja od njihovih, stoga se nisu protivili da ih Franjo preuzme. U tišini, Franjo, neželjeni sin, prihvatio je ostavštinu koja nikad nije bila direktno namijenjena njemu. U vremenu nakon očeve smrti, Franjo i majka zajedničko su vrijeme proveli u tišini. Ona bi se uz pomoć štapa odvušla do svoje stolice u kuhinji i satima slušala radijske programe koji su se emitirali s malog radija prekrivenog s miljeom dok je Franjo većinu dana provodio u bašči. Kada bi došao kući, dočekalo bi ga

kakvo bezukusno varivo koje je gutao sa gorljivošću čovjeka koji nije godinama jeo. Ona bi sjedila na svojoj stolici i ne bi se obazirala na njega. Ako bi ga i pogledala, u tome pogledu nije bilo ničeg. Onog razočaranja iz djetinjstva je nestalo, no toplina se nikad nije pojavila. Ostao je samo njezin tup pogled na Franjinom licu, samo sivilo. Kako su je godine dobroano sustizale, na njezinim su se očima stvarale bijele zavjese koje su joj polagano gasile vid sve dok nije ostala u potpunosti slijepa. Sada još i sa slijepom majkom, tom nepoznatom ženom na svojoj grbači, Franjo je bio prisiljen naći si ženu koja će se brinuti za nju, ali i za njega. Nije morao dugo tražiti. U svojoj dvadeset i drugoj godini oženio je jedva punoljetnu kćerku očevog poznanika iz sela. Njezine krupne smeđe oči mило su gledale u Franju na dan vjenčanja. Njezina je duga smeđa kosa bila pažljivo smotana u bogatu punđu pri vrhu njezine glave. Njezine visoke jagodice bile su naglašene, a njezini tanki prsti su se omotali oko Franjine podlaktice. Stajala je pred oltarom poput vizije u bijelom dok su se rijetke sunčeve zrake probijale kroz kišne oblake i crkvene prozore, osvjetljavajući njezinu siluetu blagom božanskom svjetlošću. Ona je bila istovremeno i žena i djevojka i djevojčica. Nakon svadbe, Franjo ju je doveo kući i postavio je kao ropkinju svojoj majci. Uz dvije žene podređene i ovisne o njemu, osjećao se kao da je sva moć u njegovim rukama. Nikad više slabić. Nikad više osjetljiv. Nikad više prebijen. Uz svoju pravednu desnicu i molitve koje mu je Bog uslišavao mogao je vladati u svojoj kući kako je htio. Vladati nad slijepom nijemom vješticom i prekrasnom krhkom djevom. I tako je i bilo prvih godinu dana braka dok vještica nije umrla, a prekrasna djeva zatrudnjela s njegovim prvim djetetom.

Mate je sjedio pred televizorom polupijan. Pored njega nalazila se gotovo dovršena boca rakije. Pio je sve dok mu glava nije toliko otupjela da nije osjećao bol i nije osjećao krivnju. Sve dok nije osjećao. Njegovi obrazi bili su crvenkasti, njegove oči spuštene. Na televizoru se vrtjela emisija u kojoj je gostovala autorica neke knjige o samo-pomoći. Pokušao je obuhvatiti njezine obje glave dok je pričala o važnosti aktivne uloge u svome životu, a njezine riječi odzvanjale su njegovom glavom poput jeke. Aktivna uloga, aktivna uloga, aktivna uloga... Šta zna ta bogata privilegirana glupača? Zna srati, eto šta zna. Pridigne se u fotelji i prisloni bocu usnama. Proguta nespretno i dio tekućine mu se razlije po njegovoj neobrijanoj bradi i pokapa njegovu sivu majicu. Šta sad on tu može napraviti? Nije mađioničar da vrati vrijeme i ispravi greške. Zažmirio je na jedno oko da mu se slika izjednači, no to ga je umaralo. Aktivna uloga u životu... Kakva crna uloga, ženska glavo, šta da radi kad je cijeli život okružen budalama? Jel' on mogao biti aktivan pored ludog ćaće? Ćaće koji je radio cirkuse kada je imao previše vremena i dovodio mater do ruba, koji ga je tjerao da gladan ide u školu jer je dobio jedinicu, koji je sestrama pred spavanje čitao o smaku svijeta da su istraumatizirane trgale svojim lutkama glave. Jel' on ko dijete mogao biti „aktivan“ u svome životu? Probao je zažmiriti sada na drugo oko. I dalje ga je umaralo. Bio je miran, šutio, nije odgovarao ćaći i radio što mu se reklo. Pa zar nije otišao izučiti neki zanat kad je bio tinejdžer da se riješi Franje i da se Franjo riješi njega? Ošo, učio, radio ko majmun, u međuvremenu našao djevojku. Ona divna, on zaljubljen do ušiju. Par mjeseci poslije, ona trudna. Jel' je ostavio ko što su mnogi radili? Nije, oženio je, pobrinuo se za nju i dijete. Tek što mu se rodila kći, eto ti poziv u vojsku. To se tako mora pa on ostavi svoje radničko odijelo, svoju ženu i svoju Doricu i ode ispuniti svoju dužnost. Taman tad rat izbio. Kad ga se zvalo da ode braniti domovinu, zar nije otišao? Je. Zar nije branio? Je. I eto mu na, u ratu ga ranili. Došao kući, ne može raditi, žena mu sere da se prestane vucarati' po kući ko kišna godina, a u njegovom umu mrak se šulja poput predatora, diskretno, elegantno, graciozno, uživajući u mučenju znajući da će se kad-tad njegov plijen umoriti i pasti. Jel' mogao dopustiti da se to dogodi? Jel' on kriv što je najučinkovitiji lijek našao u piću? I što ga je tako skupo koštao? I onda ga jednog jutra žena ostavi i odvede Doricu. Rekla mu je samo: „Žao mi je, Mate.“ Usta mu zatitraju. Namreška nos i nagne grlo boce. Nije ga ni pogledala u oči. Par dana kasnije, papiri za rastavu braka, pa de odvjetnika, pa de pregovaranja oko male. A prokleta zvijer je sve bliže i bliže i bliže. I on pije i pije i pije. I toliko se napio večer prije zaključivanja rastave da je prespavao i iduće jutro i idući dan. Mjesec dana kasnije, ona s malom i nekim mudonjom seli se za Njemačku. A on ovdje jedva krpa kraj s krajem. Jedva drži zvijer pod kontrolom. Ko zna šta je maloj nasrala o njemu. Da je ovakav, da je onakav, da je najgori ćaća ikad. Kada god nazove, neće Dorica da s njim priča. I sad se ova našla ljudima soliti pamet. Podigne bocu uvis i kimne glavom te promrmlja ženi s televizora: „Živila.“

Aktivna uloga. Nije ni mogao imati aktivnu ulogu u svome životu. Radio je što je mislio da je ispravno, što se očekivalo od njega, što je morao. I evo ga sad, gdje je završio? U kući iz koje je otišao. Ona priča gluposti. Nek' pusti sirotinju da se veseli kako zna. On će zato sjediti i piti. Makar to ne može usrati, pomisli i uzme zadnji gutljaj rakije koji je ostao u boci u polu-ležećem položaju, a onda se zagrcne i tekućina mu izađe kroz nos, a on krene mahnitno kašljati.

„Sine dragi, 'oćeš se ugušiti?'“ Franjin glas dopirao je do njega između serija kašlja. Mate dođe do sebe, ostavi bocu i nespretno se ustane. Š-š, š-š, š-š... Zvuk papuča kidao je Matin mozak. Franjo se muvao u kuhinji i pravio si čaj. Mate okrene glavu u smjeru rasparajućeg zvuka i susretne se sa sivo-plavim očima koje su pratile njegove pokrete i tihog ga osuđivale. „Moraš paziti na sebe. Eto kako u trenutku nepažnje,“ Franjo uzme kipuću vodu sa štednjaka i ulije si u šalicu, miješajući sadržaj sa

žlicom i ne skidajući pogled s njega, „jedan čas jesi, drugi čas nisi.“

Mate obriše mokr nos, skrećući pogled. Jedan Franjo mu je bio previše, ali dva?! Franjo izvadi žlicu, kucne njome jednom o šalicu te je odloži na tanjurić.

„Donesi tu rakiju 'vamo“, naredi mu.

Mate je stajao nekoliko sekundi zbunjen, no Franjo oštrije ponovi: „Jel' čuješ ti mene? Donesi rakiju.“

Ton mu je bio miran, glas hladan, pogled na njemu i dalje prikovan. Mate se osjećao kao da su ga godine progutale, kao da je opet dječak. Osjećao se postišeno, uhvaćeno na djelu. Nije bio u stanju da mu se suprotstavi. Nije znao kako da mu se suprotstavi. Ruke su mu automatski posegnule za praznom bocom te je mehaničkim hodom, lagano se njišući na obje strane, odnese Franji. Franjo uzme bocu s gađenjem te s prijekorom pogleda svog sina, no usne su mu skrivale mali osmijeh. Pogleknuo je. Slabić bio, slabić ostao.

„Joj, joj, muko moja pa ti si to sve popio?! Pa zašto? Jesi ti normalan!?“ uhvati se za glavu, više ni ne pokušavajući sakrivati osmijeh. „Naivčino bolesna“, promrmlja za sebe.

Mati se činilo da, od dva Franje koja su gledala u njega, jedan je bio zabrinut, a drugi je likovao. Kada je zažmirio na jedno oko, bio je to samo jedan. Franjo stavi bocu na kuhinjski ormarić pa opere ruke dobro u sapunu. Jednom: š-š. Dvaput: š-š. Triput: š-š. Š-š, š-š, š-š... Voda je šištalala kroz slavinu. Pa ju je Franjo ugasio. Pa upalio na kratko pa ugasio. Pa upalio, ostavio je da curi pa opet ugasio. Prao ih je s takvom žestinom kao da je primio nešto prljavo i smrtonosno. Uzme staru bijelu krpu koja je visjela s ručke štednjaka. Š-š, š-š, š-š. Bila je ofucana, gruba i jedina čista stvar u toj čitavoj kuhinji. Prastara krpa škripala je pod dodiranjem ruku. Š-š, š-š, š-š. Franjini dlanovi šuškali su dok ih je suhe trljao jedan od drugi. Š-š, š-š, š-š. Mati se činilo da sve to sluša satima. Mislio je da će mu mozak eksplodirati. Nije se mogao skoncentrirati na toliko zvukova i toliko Franji koji su stajali pred njim. Mislio je da mu šmirgl-papirom grebe po njegovoj glavi. Makar da prestane raditi to više. Makar da uzme tu jebenu krpu i zapali je. Franjo osjeti na sebi pogled svog sina, pa se okrene. Matini spuštene kapci i neusredotočen pogled činili su ga smiješnim i nimalo prijetećim.

Izgledao je kao da će se srušiti svakog trenutka. Franjo mu priđe, stavi ruku na njegovo rame i potapša ga: „Eto tako sad. To je za tvoje dobro, sine. Ako se ne možeš kontrolirati, ja ću ti rado u tome pomoći.“

Oči mu se suze na zadnju rečenicu. Mate ga je gledao, čelo i gornja usnica orosili su mu se od znoja i alkohola koji je kolao u njegovoj krvi. Bilo mu je muka od svega. Od alkohola, od Franje, od samoga sebe. Osjećao se poput djeteta.

„Laku noć“, Franjine usne zatiraju u polu-osmijeh te se vrati u kuhinju po čaj i odšepa u svoju sobu, š-š, š-š, š-š...

Mati je trebala hladna voda da dođe do sebe. Otetura do kupaonice. Žarulja je treperila kad je upalio svjetlo. Sivo-plave pločice bile su stare, pune kamenca i na mjestima okrhnutе. Fuge kraj kade crnjele su se od nebrige. Prostorija se za par centimetara pomaknula u lijevo. Mate zbog toga izgubi ravnotežu i padne. Kiselina mu ispuni jednjak i dođe do usta. Proguta je svom silinom. Dopuže do umivaonika te se pridigne do slavine. Pusti vodu na najjače, a onda se polije ledenom tekućinom. Voda je kapala s njegovog nosa, njegovih ušiju, njegovih obrva. Ponovno se polije, sada smočivši kosu i vrat. Ovratnik njegove majice bio je tamnosiv od vode. Zatvorio je slavinu i ruke zakačio za rub umivaonika te se drščujući uspio podići. Dočekao ga je odraz nepoznatog muškarca u ogledalu. Ono što je nazirao na tom čovjeku bilo mu je neprivlačno. Izgledao je zapušteno. Žuto. Sivo. Neobrijan, neošišan, nenaspavan, nesređen, nesretan. „A šta ti 'oćeš koji kurac, ha?“ izdere se u odraz. No odraz mu ne uzvratni ništa. Aktivna uloga, aktivna uloga, aktivna uloga...Šta je to uopće? U tome trenutku žarulja prepri, a njegove se mokre ruke poskliznuše te on završi na plavim prljavim pločicama očevo kupatila. Bilo mu je ugodno hladno i više nije vidio duplo. Prostorija se zarotirala još jednom, a onda je sve stalo.

Njezine ruke. Sjećao se njezinih dugih bijelih prstiju kako su posipali brašno po stolu. Sjećao se njezinih ruku kako su mijesile mekano tijesto za kruh. Sjećao se njezine bijele pregače s izvezenim jorgovanima, na mjestima išarane izbljedjelim mrljama od kuhanja. Sjećao se njenog nježnog dodira, kao da je meki dlan na njegovom obrazu govorio: „Moj veliki dječak.“

Noćima se znao uviti u njezino naručje i zaroniti glavu u njezina prsa. Mrak ga je plašio. Uvijek je imao osjećaj da će ga nešto dohvatiti iz njega i odvući u nepoznato. Uvijek je osjećao da je mrak živ. Da diše. I da će ga, ako ne bude dovoljno brz, udahnuti. Njezine bi se ruke ovile oko njegovih drhtavih leđa i kružnim pokretima tjerale strah iz njega. Nježno bi ga privila uza se i ritmično ponavljala: „Š-š-š-š-š...“ Ljuljala bi ga dok se njegovo disanje ne bi umirilo i dok nije bio u dubokom snu. Š-š-š-š-š...

*

Franjo je budan ležao na leđima u svome krevetu. Na noćnom ormariću ležala je izlizana Biblija, naočale za čitanje i stari požutjeli telefon s bročanicom. Jedna jedina svijeća gorjela je na njegovom noćnom ormariću bacajući slabašno svjetlo na polovicu njegovog lica. Vosak se topio u tanjuriću kapajući po starom drvetu. Kazaljke su oglašavale svaki svoj pokret - tik-tak, tik-tak, tik-tak. Sat na zidu otkucao je tri ujutro. Nije mogao spavati. Mučile su ga misli koje su se vrzmale po njegovoj glavi poput komaraca – uporne, nepodnošljive, glasne i ubadajuće. Obično bi ih se riješio tako što bi uzeo svoj alat i otišao u polje, ali zima je smrznula zemlju i svako udaranje po njoj bilo bi uzaludno. Imao je potrebu nešto udarati, kopati, preoblikovati...Znoj mu se nakupljao na njegovom čelu. I Franjo je gorio. Kapljice znoja slijevale su se s čela u ravnoj putanji prema vrhu njegovog nosa gdje bi se stopile u jednu veliku kapljicu a onda periodično padale na njegovu gornju usnu. Nemir ga je svojim nervoznim rukama povlačio za udove, no Franjo mu nije još udovoljio da se pomakne. Mate mu je bio na pameti. Kakav probisvijet, kakav propali slučaj...Kako to može biti njegova krv? Kako to može biti njegov sin? Odvratne su njegove cirozične oči, njegov zbunjeni pogled, njegov blagi karakter. Nožni su mu se prsti grčili na samu pomisao njegove pasivnosti. Svijet ga mlati, a on dopusti biti mlaćen. Koliko ga je uveseljavalo umirivati svoj uznemireni duh na njemu, toliko mu je srce ispunjavalo gađenjem. Da je bar malo gorljiviji. Da bar vidi na njemu bol, uznemirenost, ili strah, ali ne. On samo tupo gleda u jednu točku poput ribe bez trunke emocija na licu. Poput kakvog glupog stvorenja koje živi da se hrani i razmnožava i ugine. Ah! Nemir ga je grčio u prsima. Kakav jadni primjerak ljudske vrste.

„Bože, želim da mi daš desnicu kojom ću istjerati grijeh iz njega. Želim da osjeti strah pred nama“, prošaptao je u tišini svoje sobe drščući. Znao je da se više neće moći suzdržavati. Znao je da kad se sav vosak istopi i svijeća ugasi da će morati popustiti. On je radio u mraku i s mrakom dolazio. Sklopio je oči i duboko udahnuo, a kada ih je idući put otvorio, mrak je progutao čitavu sobu. Ustao se, s dna škrinje koja mu je stajala do prozora izvukao sjekiru i izašao iz sobe.

*

Glava mu je bila raspolovljena. Njegov mozak u komadićima prosut po podu kupaonice. Igle zabodene u njegove oči. Usta puna pijeska. Udovi ispunjeni olovom. Ležao je na podu kupaonice osjećajući se mrtvo. Mate se uzdišući pridigne i nasloni glavu o rub kade. Mrzio se. Bože, koliko se

mrzio. Ta sivo-plava boja pločica bila mu je odbojna. Tjerala ga je na povraćanje. Htio je tada i ondje udahnuti svoj posljednji dah. Pridigao se i posegnuo za kvakom kada je čuo glasni zvuk koji je dopirao iz druge sobe. Još jedan. Pa još jedan. I još jedan. Kao da je netko snažnim zamasa udario po drvetu. Svakim udarcem, njegovi su živci postajali sve napetijima. Znao je da si ne umišlja. Tiho je pritisnuo kvaku i lagano otvorio vrata i provirio. U ogledalu koje je stajalo u hodniku, ugledao ga je. Stajao je zgrbljen nad drvenim stolom u dnevnom boravku i ritmično zamahivao sjekirom. Trš-trš-trš. Njegova mršava sitna ramena stezala su se i opuštala pri svakome pokretu. Bio je u transu poput mjesečara, usredotočen da nacijepa taj stol tada i tamo. Nije ispuštao ni zvuka pri svakom udarcu. Mate je plitko disao. Nadao se da će se, ako bude bio dovoljno tih, moći došuljati do svoje sobe i čekati da ga prođe. Skrene pogled u pod i zavrti glavom. Budalo, pomisli. Budalo, budalo, budalo. Zar si zaboravio na sve? Zar te sjećanje više ne služi? Vrti pogled na ogledalo, no Franje više nije bilo u odrazu. Prestane disati na tren. Nije znao gdje je nestao. Mogao je biti u kuhinji, a mogao je biti bliže njemu. Mogao je-

„Gdje si, mrcino jedna, ha?“ začuje Franjin oštri glas kako dolazi negdje blizu njega. „Gdje skrivaš, jebem ti mater?“ Začuje udar sjekire po parketu. Franjo je bio blizu. Nježno zatvori vrata kupatila i odluči pričekati da se malo udalji. Zagriže šaku od frustracije. Prošlo je toliko godina otkako se u tišini skrivao od očevog ludila, ali se doimalo kao da nije niti jedan tren. Osjećao se ponovno poput dječaka u pidžami, kose razbarušene, očiju još snenih, kako sjedi sa svojim sestrama u ormaru i čeka da prođe. Kako ga majka čvrsto grli i natapa njegovu kosu svojim suzama. Sjećao se svega, a bio je uvjeren da je sve zaboravio.

„Izađi, Mate, neće ti tata ništa“, hrapavi Franjin glas našao se u hodniku. „Izađi, čedo moje krhko“, gugutao je nježno. Mate stisne zube. Budaletino jedna, zašto si pio večeras? Zašto? Š-š, š-š, š-š. Čuo je Franjine papuče kako se vuku po podu, približavajući se vratima kupatila.

„Batina je izašla iz raja“, vikne Franjo i zamahne sjekirom po ormariću s ogledalom. „Naučit ću ja tebe reda“, vikne i zamahne po štoku od vrata od kupatila. Mate zatvori oči. „Napravit ću ja muškarca od tebe“, vikne i zamahne po slikama mrtve prirode što su visjele na zidu. Š-š, š-š, š-š. Njegove su se noge zaustavile pred vratima kupatila. Tišina. Mate prestane disati i zgrbi ramena, spremajući se na udarac. Nekoliko sekundi nije čuo ništa do svog bila kako udara u ušima, a onda, kao da mu šapuće u uho, začuje njegov glas: „Našao sam te.“

Matu prođu ledeni srsi čitavim tijelom kao da ga je struja opekla te se u jednom brzom pokretu baci na pod, u strahu da ga Franjina sjekira ne zakači, a onda začuje udarac kako dolazi s druge strane vrata. Otpuže na suprotnu kupatila, zbunjen, ne znajući vara li ga njegov sluh ili ne, jer ga je čuo prije par sekundi kao da mu se nadvio nad njegovo desno rame, mogao je skoro osjetiti njegov topli dah na svome uhu. Začuje još jedan udarac i još jedan.

„Našao sam te, našao sam te, našao sam te“, kroz smijeh i udarce derao se Franjo. Mate se priljubio uz sivo-plave, u mraku crne pločice i sklopio oči. Drvo se pokorno lomilo, komadić po komadić. Udarci su odjekivali jednu cijelu vječnost. Koliko je jedna vječnost? Jedna sekunda ili jedan sat? Jedna noć ili jedan cijeli život? Vrijeme bez kraja i kraj bez vremena.

*

Jutro je bilo mirno u Franjinoj kući. Debeli sloj prašine ležao je na površinama. Uspavani žohari razgibavali su svoje nožice u zakutcima. Ukućana nije bilo na vidiku. Raskomadani stol stršao je nasred dnevnog boravka. Isječena polica s napuknutim ogledalom stajala je mirno u kutu hodnika. Štok vrata od kupatila izgledao je kao da se borio s velikom zvijeri s kandžama i izgubio. Velika rupa zjapila je otvorena poput usta gladne životinje na vratima Matine sobe. Čestice prašine plesale su na svjetlu koje je dopiralo kroz nju poput snijega koji je tijekom noći zabijelio selo.

Mate je iduće jutro plitko spavao. Zatomljena sjećanja nisu se vraćala pojedinačno već su ga sva preplavila u jednom naletu skoro mu izbivši zrak iz pluća. Imao je bocu rakije skrivenu u ormaru, no nije se oblijevao kao onu večer. Popio bi koju čašicu, čisto da u potpunosti ne poludi. Sjetio se zimskih noći kada su njegove sestre i njegova majka, dok je još bila živa, šćućureno sjedili u ormaru u dječjoj sobi i čekali da „tatu prođe zlovolja“. Njegove bi se sestre tresle poput pruća osluškujući Franjine korake. Ako bi bio blizu, majka bi djevojčice privukla sebi, a Mate bi zagnjurio svoju glavicu u njezina prsa. Ako bi koja od njih zajecala, majka bi im stavila ruku na njihova mokra usta od suza i tiho ih, jedva zvučno ušutkala. Nije Franjo uvijek letio po kući sa sjekirom. Ponekad bi to bio nož, ponekad motika, ponekad lopata; ponekad bi nasred dnevnog boravka zavezao omču za luster i stavio stolicu ispod, prijeteći da će, ako ne bude bilo mira, netko završiti visjeti poput ukrasa. Ponekad bi se ušuljao u dječju sobu i nadvio nad njihov krevet, promatrajući ih kako spavaju. Ponekad bi prijetio kako će zapaliti kuću i njih zajedno s njom. Majka bi svaki put preklinjala Franju da se dozove pameti, da ne radi to djeci, da nju uzme ako mu je do krvi, ali da djecu ostavi na miru. Franjo bi se samo nasmijao. Istini za volju, nikad nije nikome fizički naudilo. Nikada nije ni Mate, ni njegove sestre pa ni njegova majka imala modrice, ogrebotine ili kakve ozlijede na sebi. Pa ipak, Mate se ne bi složio da su bez ikakvih rana napustili svoj dom. On prvi bio je obilježen. Nije mogao održati svoj brak živim – nekim danima jedva da je sebe održavao živim. Uvjeren je da bi njegova majka poživjela duže da se nije bila udala za njega. Doktor je rekao da ju je tuberkuloza pojela, no to je bio Franjo. Franjo ju je ubio. Teror koji im je Franjo priređivao bio je nestalan i nepredvidiv. Nekada bi prošlo par tjedana bez ijednog noćnog incidenta, nekada bi to bilo tri noći zaredom. Prva zima nakon što je Matina majka umrla bila je najgora dotad. Franjo bi skoro svaku večer pravio cirkus po kući, vrištao na djecu, ganjao ih sa žaračem za peć, lupao im po vratima sobe, a onda ih zaključao da su idućeg jutra morali iz sobe izlaziti kroz prozor. Bolesne su bile Franjine igre. On se hranio strahom kojim bi njegova djeca bila okupana. Volio je biti onaj koji je u kontroli, onaj pred kojim bježe, onaj pred kojim se sakrivaju i onaj pred kojim strepe kad čuju njegove korake, njegove glasne papuče koje se vuku po parketu: š-š, š-š, š-š. Janja je preuzela majčinsku ulogu i držala za ruke svoju sestru i svog brata dok bi sjedili na dnu ormara čekajući da noć prođe. Idućeg jutra Franjo bi se ponašao kao da se ništa nije dogodilo, sjedeći za kuhinjskim stolom i čitajući Bibliju, a djeca bi se držala podalje od njega, jedući bljutavu kašu u tišini koju im je Janja skuhalo. Svake su zime trpjeli Franjine promjene raspoloženja sve dok im se nije ukazala prva prilika da odu od kuće. Janji je to bila nesretna udaja, Katarini je to bio posao njegovateljice vani, a Mati je to bila Dorica. Svi su otišli ostavivši ludog starca da uništava kuću i sebe dok se jednog dana ne ugasi. Svi, osim Mate kojeg je nesreća natjerala da se vrati još većoj nesreći.

*

Miris kuhane kave ispunio je Matinu sobu. Ustao se iz kreveta i otvorio vrata od sobe koja, iskasapljena, više i nisu služila svrsi. Ušao je u kuhinju i ugledao Franju kako iz džezve sipa kavu sebi u šalicu. Bio mu je okrenut leđima.

„Nacijepao sam drva“, Franjo izusti. Mate stane i pogleda u uništen drveni stolić i vrati pogled na Franju. Bože, smijao bi se da može. Smijao bi se i onda bi ga taj smijeh probudio, a on bi se našao u krevetu u svojoj kući i cijeli bi njegov život bio jedna velika noćna mora. Okrenuo bi se na bok i ugledao svoju ženu kako mirno spava pored njega, a onda bi je zagrlio i privukao sebi te ponovno utonuo u san, razmišljajući kako će joj svoj bizarni san ispričati kada se ponovno probudi. No nije.

Nije se mogao smijati. Nije se mogao probuditi. Ovo nije bio san.

„Ustao sam se rano, otišao u šupu i nacijepao drva. Jutra su sve hladnija“, nastavi Franjo sjedajući u stolicu i dalje Mati okrenut leđima. Mate priđe štednjaku i stavi sebi kuhati vodu te procijedi:

„Bome si si dao truda.“

Franjo podigne pogled prema Mati te mu se glas zatrese od potisnutog smijeha: „Nek' moj sin spava do kad hoće, neće njega ćaća da ometa.“

Mate stavi žlicu šećera u vodu te se okrene prema Franji. Taj starčić, metar i šezdeset, pognutih ramena i naborane kože što je srkao jutarnju kavu sada, a večer prije udarao sjekirom po kući. Da nekom ovo kaže, nitko mu ne bi povjerovao. Gledao je njegovu sijedu glavu, njegov veliki baburasti nos, njegove tanke usne i staračke pjege prošarane po licu. Gledao je njegove kvrgave, žuljave ruke kako drže šalicu kave u rukama. Gledao je Franju i osjećao se loše. Nije ga volio, nije ga mrzio. Osjećao je samo mučninu kako mu se poput cigle natovarila na njegov prazan želudac. Osjećao je gađenje i to ne prema Franji već prema samome sebi. Nalazio se pred njim kao odrastao muškarac, a osjećao se poput izgubljenog dječaka. Aktivna uloga...Nije imao prebijene pare, nije imao posao, nije imao mjesto za živjeti, nije imao obitelj i nije imao prijatelja. Imao je samo Franju poput kakve kazne koju je zaradio prije nego što se rodio. Valjda su se svi njegovi grijesi naplatili unaprijed. Voda za kavu iza njega je ključala, zalijevajući vatru koja ju je grijala. Mate uzme kavu i stavi je u vodu te vreli napitak nalije u okrhnutu šalicu. Za to je vrijeme Franjo dovršio svoju kavu te se ustao i krenuo prema svojoj sobi, zastavši i pogledavši u Matu.

„Počisti taj nered“, tiho mu kaže i ode.

*

Bila je večer. Mate je iznio stolić na dvorište i pomeo iverje i komade drveta koliko se dalo. Rupu na vratima prekrio je tapiserijom gorućeg jelena sa zida. Pretražio je kuću u nadi da će pronaći sjekirom, ali je nigdje nije bilo. Vjerojatno je bila zajedno s Franjom u sobi. Iz kuhinje je uzeo sve što mu je palo na pamet da bi Franjo mogao iskoristiti – noževe, staklene boce, čak i vilice. Sve što je moglo ubosti. Franjo ga nikad nije ozlijedio, ali se Mate nikad nije našao Franji na putu. Razmišljao je hoće li i ova noć biti puna aktivnosti ili će proći mirno. Nije znao. Nije mogao znati. Stavio je jedan nož u struk hlača nadajući se da ga neće morati upotrijebiti. Kao da bi ti i mogao dići ruku na nekog, pomisli. No što je mogao? Sjediti u ormaru kao da mu je pet godina i nadati se da ga tatica neće otkriti. Otići u dvorište smrzavati se i nadati se da tatica neće izaći za njim u dvorište? Pozvati policiju kad krene ludovati?

I šta će im reći: „Moj otac od sedamdesetak godina sjekirom vitla po kući, a ja, čovjek od pedeset godina, skrivam se u svojoj staroj dječачkoj sobi, molim vas, pomozite!“

Njegova majka nikad nije zvala policiju kad je Franjo radio cirkuse. Nije ni mogla da je htjela jer se telefon nalazio s Franjine strane kreveta. Kada bi se i ukazala prilika da pozove policiju, ne bi to napravila jer ga nije željela sramotiti. Nije željela da selo priča. Nije ih tukao, nije im ništa uskraćivao, nikad ih nije ozlijedio. Samo je imao svoje slabosti kao i svaki drugi čovjek i smatrala je da nema zašto u to uplitati druge ljude.

Mate ode do ormara u svojoj sobi i uzme dva-tri gutljaja rakije. Da se razbudi. Da izoštri svoja osjetila. Da opusti svoje napete živce. Da ni njemu ne padne mrak na oči. Okrene se prema vratima i ugleda jelena. Kimne mu i prošapće: „U zdravlje!“ te potegne još jednom. Bit će ovo duga noć. Osjećao je to. Mjesec se skrivao iza tamnih oblaka, a seoska se rasvjeta ugasila. Bili su samo Mate, Franjo i mrak. Bili su samo Mate i mrak.

Ponovno je sanjao jelena s tapiserije. Promatrao ga je iz obližnjeg grmlja kako na proplanku usred šume mirno pase travu. Njegovi ogromni rogovi krasili su mu glavu poput krune. Jelen podigne glavu i stane gledati u Matu ne izmičući pogled. Mate osjeti potrebu prići bliže jelenu, no kada se ustao, začuje zvižduk te iz šume vatrena strijela poleti i zabije se u jelenovu butinu. Životinja zavrišti i padne, a šumu odjednom proguta vatrena stihija. Jelen i šuma su izgarali. Vatra i dim opkole Matu poput zida te više ništa nije vidio ni čuo, osim zviždukanja koje je dopiralo odnekud. Zid vatre i dima sužavao se oko njega, a Mate, prateći zvižduk, zakorači u njega.

Prenuo se iz sna. I dalje je bila noć. Osvrnuo se oko sebe. Nije znao je li spavao par sati ili par minuta, no glava mu je sama pala u jastuk, a on se nije pokušao othrvati snu. Obriše majicom svoje znojno čelo te začuje zviždukanje. Uspravi se u krevetu i stane oslušivati. Bilo je to ono isto kao iz sna. Tiho se ustane iz kreveta te pođe prema vratima svoje sobe. Razgrne tapiseriju te kroz rupu ugleda Franju na drugom kraju hodnika kako pognut slaže nešto po podu dnevnog boravka. Pokuša vidjeti što to Franjo slaže, no bilo je toliko mračno da nije uopće mogao razaznati. Nagne se još malo te ga okrhnuti dio zakači za stomak i on tiho opsuje. U tome trenutku zviždukanje prestane te se Franjo okrene i pogleda ravno u Matu. Mate zastane. Pas mater. Franjo se ustane, ne skidajući pogled s njega. Mate posegne za kvakom, otvori vrata svoje sobe te izađe u predsoblje. Mirno su stajali, gledajući se u oči nekoliko trenutaka, a onda Franjo okrene leđa Mati te se vrati svome slaganju. Što je taj luđak radio? Živci su mu bilo strašno napeti, no nije mogao više bježati pred njim. Ne više ako želi ostati uračunljiv. Lagano zakorači prema naprijed kad ga slaba bol zareže u stomaku. Spusti pogled i ugleda manju, na noćnom svjetlu, crnu mrlju kako se pojavila na njegovoj majici. Sranje. Dobrano se zakačio. Nastavi tiho hodati prema prekidaču za svjetlo – kada ga je već ugledao, ima li smisla šuljati mu se iza leđa? Pritisne okidač, no svjetlo se ne upali. Pritisne opet, no ništa se ne dogodi. Krene mahnito pritiskati prekidač, no svjetla nije bilo. Pogleda u Franju koji je i dalje zviždukao. Matina se koža naježi. Duboko udahne, uđe u dnevni boravak i stane. Franjo je nasred sobe usredotočeno slagao komade drveta jedan na drugi.

„Šta to radiš?“ upita Mate, nesiguran varaju li ga njegove oči u mraku.

Franjo postavi zadnji komad drveta na svoje mjesto te se odmakne pa Mate po prvi puta neometano ugleda što je to Franjo radio. On je pripremao lomaču. Komadi drveta stršali su na sve strane. Koliko je daleko Franjo bio spreman otići? Hoće li još dugo biti mrak? Dok su Matine misli letjele na sve strane, Franjo posegne za kanistrom koji je stajao sa strane, otvori ga te njegovim sadržajem zalije drvo. Smrad benzina zapuhne Matu koji se prene iz svoje obamrlosti te izbije kanistar iz Franjinih ruku koji odleti na drugu stranu sobe, pritom pošpricavši Franjinu fotelju i zavjese.

„Dobro šta ti radiš?“ Mate se izdere te krene prema Franji. „ŠTA TI RADIŠ?“

U mraku, Franjo je izgledao kao da ima dvije crne rupe tamo gdje su mu bile oči. Nije ih vidio, no Mate je znao da ga gledaju i da bi tako lako mogao upasti u njih. Zaobiđe lomaču i uhvati starca za košulju, a Franjo mu to dopusti mirno gledajući u njega i smiješeći se. Crne rupe kao da su postajale sve većima što je duže gledao u njih. Matu jeza prođe te pusti Franjinu košulju i odmakne se. Franjo se krene smijati te izvuče nešto sitno iz prednjeg džepa košulje. Isprva Mate nije znao što to drži u rukama, a onda Franjo napravi jedan brzi pokret i stvar u ruci krene gorjeti. Bila je to šibica. Mate ustukne. Vatra sa šibice bacala je slabašno svjetlo na Franju. Lice mu je bilo izobličeno, a tamne oči provirivale su ondje gdje su prije par trenutaka bile rupe. Izgledao je poput gladne zvijeri koja je opkolila svoj plijen. Okrene se i zapali svijeću koja je stajala iza njega te je uzme u ruke i priđe Mati. „Klekni“, hladno naredi Mati, no on se ne pomakne. Žuto svjetlo bacalo je sjene po Franjinom licu, izoštravajući njegove crte lica. Mate se mogao zakunuti da, što god je gledalo u njega, to nije bilo čovjek.

„Rekao sam, klekni,“ hladno ponovi.

Mate, ne skidajući pogled s Franje, klekne. Franjo se zadovoljno nasmiješi.

„Nisam očekivao ništa više od tebe. Prvo muško dijete i to potpuno razočarenje“, Franjo se primakne Mati.

„Moja te je žena mazila previše. Odgojila te u slabića. Pokušao sam iz tebe istjerati tu indiferentnost, tu pasivnost. S tobom se moglo raditi što se htjelo“, nadvije se nad njega i zasikće. Mate je bezizražajno gledao u njega dok mu je hladan znoj kupao leđa. Aktivna uloga. Franjo se uspravi.

„Samo si cmizdrio, a kada si postao prestar za plakanje pred ljudima, onda si krenuo piti. Utaživo si žed tom odvratnom crvu koji je zagadio tvoje tijelo, učinilo te jadnim, ovisnim beskičmenjakom. To si ti Mate, to je sve što ćeš ti ikad biti. Jedan obični“, suzi oči i s gađenjem pogleda svog sina, „beskičmenjak.“

Matini se obrazi zažare i on krene da se ustane kad Franjo približi svijeću drvetu i stavi kažiprst na usta: „Š-š-š-š-š.“

Mate ostane u svom položaju. Franjo dohvati s druge strane lomače bijelu tkaninu i staklenu bocu punu tekućine te nastavi: „Znaš, sine, meni je i dalje stalo do tebe, mada ti to ne vidiš. Ja želim da te oslobodim tog slabića koji parazitira u tebi. Želim napraviti pravog muškaraca od tebe. Želim“, postavi svijeću do svojih nogu, ponovno se stopivši s mrakom, te ogrne Matu bijelom plahtom, „da se nanovo rodiš.“

Matina prsa su se stezala i opuštala. Nije mu želio dati niti jedan trunak svojih emocija. Nije želio biti gorivo koje će zapaliti vatru u Franjinim očima iako je bio svjestan da mu ugađa klečeći pred njim poput njegova sluga. Aktivna uloga. Franjo je ponovno držao svijeću u lijevoj ruci, a bocu u desnoj. Aktivna uloga. Mate, ne skidajući pogled s Franje, neprimjetno stavi ruku iza leđa na držak noža. Soba je smrdjela po benzinu, drvetu i znoju. Smrdjela je po starosti i truleži. Smrdjela je po nečemu što je ispuzalo iz zemlje što je trebalo ostati zakopano. Franjo ponovno stane pred Matu, sada bliže nego prije.

„Dosta bi bilo, Franjo. Što god da si htio postići, uspio si. Zaboravimo na sve ovo i pođimo leć' pa ću ja ujutro počistiti“, Matina ruka natapala je znojem dršku noža. Nije ga želio upotrijebiti. Franjo se nasmije.

„Mate“, nagne bocu nad Matinom glavom te tekućina zalije Matinu kosu, lice i ramena, „jer prah ti si i u prah ćeš se vratiti.“

Istog trena kada je tekućina došla u kontakt s njegovim očima, Mate se skameni od boli. Peče, peče, peče. Smrad rakije prožme mu nosnice. Aktivna uloga. Zažmiri i urlikne te refleksnom brzinom izvuče nož iz svojih hlača i naslijepo nacilja Franju. Nož se zabije u nešto toplo i meko. Franjo vrisne i ispusti svijeću iz ruku koja padne na pod. Mate se unatraške u polu-ležećem položaju odmakne što je dalje mogao, brišući se plahtom koju mu je Franjo ovio oko njegovih ramena. Peče, peče, peče ko sam đavo. Pritiskao je platu na svoje oči, zibajući se, pokušavajući utišati bol i zaustaviti suze koje su mu se slijevale iz nadraženih očiju. Franjo nije prestajao urlikati: „Šta si mi to napravio, prokletniče!? Gorjet ćeš u paklu! Gori, gori, neka sve gori!“

Mate je osjećao toplinu kako se stvara oko njega. Pokušao je odmaknuti platu sa svojih očiju, ali bol je bila nepodnošljiva. Osjetio je dim i čuo je pucketanje drveta. Franjina se lomača zapalila. Osjeti val topline kako mu dolazi sa svih strana. Je li ga to vatra opkolila? Izbroji do tri i makne platu s očiju te ga bol i svjetlost probodu. Vatra je buktala. Lomača je gorjela svom snagom, a vatra se širila na okolne predmete. Plamenovi su lizali zavjese prozora do kojeg je sjedio Mate. Dim se nakupljao u prostoriji. Oči su mu nekontrolirano suzile, no više nije mogao sjediti i čekati da mu se vid stabilizira. Mogao je razaznati samo svjetlo i mrak. Ugleda siluetu Franje kako puže dalje od vatre jaučući. Krvavi trag ostajao je za njim. Mate otrgne komad plahte i zaveže ga oko nosa i usta te se odmakne od prozora čije je zavjese vatra jela. Dim je toliko ispunio prostoriju da mu je bilo teško vidjeti išta. Krene puzati prema Franji prateći zvuk njegovog kašlja. Makar bio slabić, jadnik i beskičmenjak sto

puta, nije ubojica. Mate dopuže do Franje te ga uhvati za ramena i stane vući dalje od vatre. Kroz mutni vid nazre da mu je zabio nož u bedro. Samo da se izvuku iz kuće, a za to će se pobrinuti kasnije. Vatra se proširila po čitavome boravku, cijelo vrijeme za petama Mati koji je iz petnih žila pokušao što brže vući i sebe i Franju. Mate zažmiri da mu se oči malo smire te naslijepo krene vući Franju kroz hodnik prema izlazu. Dim ga je usporavao. Franjo ga je usporavao. No nije ga mogao ostaviti da izgori. Jedva se dovuku do ulaznih vrata te Mate posegne za kvakom, no ništa se ne dogodi. Povuče još jednom, snažnije. Ništa. Otvori oči te iz sve snage zgrabi kvaku, no ništa se nije dogodilo. Vrata su bila zaključana. Ustane se, preturajući po cipelama i kaputima koji su stajali uz vrata, tražeći ključ. Panika ga obuzme jer je osjećao kako se vatra približava. Padne na koljena te krene tresti Franju iz sve snage vrišteći: „GDJE JE KLJUČ? GDJE SI KLJUČ SAKRIO? GDJE?“ Franjo ga pogleda pobjednički i stade ponavljati kroz smiješak: „Nema, nema. Nema ga...“ Mate ga gurne na pod. Vatra je bila već duboko zašla u hodnik. Jedina prostorija gdje su se mogli povući bila je Matina soba i jedini način da se izvuku bio je kroz prozor. Mate obujmi svoje ruke oko Franjinog trupa te ga stane vući prema sobi. Vatra je bjesnjela, trgajući drvo s podova, jedući zidove, topeći slike, gurajući sve što se našlo pred njom. Mate uvuče Franju u svoju sobu u trenutku kada je vatra došla tik pred njegov prag. Pusti Franju na pod te se baci na prozorsku kvaku. Svom silinom Mate povuču prozorsko krilo, jedno pa drugo, te pogleda prema van. Krenulo se razdanjivati. Okrene se te ugleda vatru kako je progutala vrata od njegove sobe zajedno s tapiserijom koja je prekrivala rupu te je zahvatila krevet i ormar. Nisu imali puno vremena. Dim ga je ubijao te čučne i dohvati Franju koji je bio nepomičan. „Franjo! Franjo, budi se! Franjo, moramo van!“ stane ga pljuscati po obrazima i tresti. Franjo otvori oči te slabašno nasmije. Usta su mu se pomicala, ali zvuk nije izlazio iz njih. Mate prigne glavu ka njegovim ustima i začuje Franjine riječi: „Slabiću.“ Aktivna uloga... Mate pogleda u Franju koji se opali smijati na sav glas i stane mahnito kašljati. Vatra je došla do njih dvojice. Zahvatila je Franjine papuče. Vrijeme je isteklo. Nije mu više ostavio izbora. Ne osvrnuvši se, Mate iskoči kroz prozor i skotrlja se u snijeg. Kako je skočio, tako si je izbio zrak iz pluća te na tren nije mogao udahnuti. Otvorio je oči te se susreo s blijedim sjajem zvijezda koje su odlazile na počinak. Bilo mu je zlo i bio je umoran. Htio je samo...zaspati. Zadnje što je čuo prije nego što je izgubio svijest bio je Franjin smijeh progutan vatrom.

*

Toga jutra zora je svanula u najljepšim bojama. Crvena se prelijevala iz narančaste u ružičastu, bojajući nebo nježnim nijansama. Dim se vio iz dimnjaka seoskih kuća. Uspavane nožice malih školaraca tapkale su po bijelom snijegu. Ljudi su sjedali u svoje automobile i odlazili na posao. Život se odvijao kao dan prije i kao što će se odvijati dan nakon. Vrijeme je teklo svojim tempom – ništa se nije promijenilo, jedino zadnje kuće na kraju sela više nije bilo. Kažu, vatra ju je progutala. Nitko nije znao starca koji je živio u njoj. Nitko nije znao nepoznatog čovjeka onesviještenog pred kućom kojeg je hitna pokupila. Nitko nije znao kako je uopće došlo do požara. Priča se da su instalacije bile loše. Da je dimnjak bio zaštopan. Da je požar podmetnut. Svatko ima nešto novo za nadodati priči, no nitko ne zna što je istina. I već će idućeg dana zaboraviti na zadnju kuću na kraju sela i naći nešto novo o čemu će moći pričati.

Otvorivši oči, Matu je zabljesnula bjelina. Kruti bijeli bolnički pokrivač bio mu je navučen do grla, njegove ruke bile su previjene bijelim zavojima, snježno bijeli zidovi okruživali su njegov bolnički krevet. Tiho kuckanje aparata pored njega potvrdilo mu je da je živ. Živ, živ, živ – po prvi puta u životu. Na ustima mu osvane smiješak. Prvi put nakon dugo vremena nije osjećao mrak kako vreba u zakutcima njegovog uma. Osjećao je mir. Napokon je nakon duge noći osvanuo dan. Napokon je

mučni san završio. Napokon se probudio.